

zmínek o českém králi heroldů Karlštejnovi a heroldech *Böhmen* a *Egerland* (oba tituly jsou doloženy v němčině, nikoli v latině). Bock nicméně neneviduje herolda Václava IV., který jediný je v našem prostředí zmiňován v konkrétní činnosti. Je jím herold s překvapivým teritoriálním označením Sassenlant, který v roce 1400 přinesl do Norimberka zprávy z Kutné Hory po Ruprechtově volbě římským králem (jeho jméno zachovala zpráva norimberského posla z října, vydaná v *Deutsche Reichstagsakten* 3, č. 250). Ač se v zahraničí jména prvních dvou porůznu objevují v účetních materiálech, pozoruhodně také městských, jejich konkrétní aktivita a přináležitost se v nich nereflektuje; v českých materiálech další zmínky, které by tyto osoby či instituci zviditelnily, nenacházím.

Dle Bockovy koncepce se heroldi podíleli na široce chápané komunikaci, která na sebe bere různorodé formy. Jde zejména o poselské cesty, které sahají od „primitivního“ doručování psaného slova přes ústní tlumočení až po případy, v nichž se herold mění v aktivního účastníka oboustranné komunikace. Lze doplnit, že u Husa jsou jako „heroltové“ označovány osoby ohlašující veřejně obecně potřebná sdělení.

Po kapitole o heroldech jako o kontaktních mužích v řešení konfliktních situací Bock sleduje jejich aktivitu při ceremoniálních povinnostech, zejména při slavnostních vjezdech, panovnických schůzkách, objevují se i jako pozorovatelé událostí a příležitostní autoři. I když se kniha v titulu omezuje na římskou říši, autor dává kvalifikované poučení i o poměrech v kolébece instituce, ve Francii. Pozorný čtenář si posléze na s. 413 jméno Zikmunda snadno opraví na Friedricha III.

Kniha je důležitým příspěvkem k poznání jedné poměrně zapadlé, ale zajímavé kapitoly středověkých evropských kulturních a do značné míry i politických dějin. Užitečné seznamy heroldů a jejich profesionálních jmen, která reflektují jejich teritoriální zařazení, a bohatá bibliografie i rejstříky práci uzavírají.

IVAN HLAVÁČEK

Martin ČAPSKÝ a kolektiv, *Komunikace ve středověkých městech*, Slezská univerzita v Opavě, Opava 2014

195 s., ISBN 978-80-7510-109-9

Pojem komunikace dnes již zdaleka není vnímán jen ve smyslu pouhého fyzického přenosu

informací, ale v souladu s výzkumy západoevropských historiků, urbanistů a pod vlivem mediálních studií do něj zahrnujeme jakýkoli akt, jehož podstatou je přenos informace k příjemci a jeho recepcí. V tomto smyslu představil téma sborníku, jenž je výstupem workshopu pořádaného Slezskou univerzitou v Opavě, jeho editor Martin Čapský. Vedle metodologických otázek přinesl Čapský i historiografický exkurz studia komunikace včetně nejnovějších badatelských trendů z humanitních oborů. Do odborného diskurzu tak vnáší termíny „kulturní a sociální komunikace“, které jsou plně v souladu s rozvíjejícím se badáním o rituálech, ceremoniích, o veřejnosti a prostoru ve městech.

V duchu vstupní Čapské studie pokračuje Tomáš Borovský, který se zaměřil na v českém prostředí dosud opomíjenou akustickou komunikaci, při níž jako médium slouží zvony. Ty v městském prostředí pokrývaly širokou škálu sdělení. Funkce zvonů korespondovaly s potřebami městské společnosti, jejich úderý provázely měšťany od narození až do smrti, určovaly lineární a cyklický čas. Dosah zvuku určitého zvonu pak vytvářel segmentální veřejnost s dočasným trváním. Zároveň lze zvony jednoznačně zařadit mezi nositele paměti a reprezentační nástroje.

Cizojazyčný blok publikace otevírá polský historik Grzegorz Myśliwski, který se zaměřil na jazykovou stránku písemné i ústní komunikace v dálkovém obchodu ve středověčném Evropě. Není překvapujícím zjištěním, že ústní komunikace vykazuje větší jazykovou rozmanitost, což je dáno pomalu postupující gramotností, absencí ukotvené podoby národních jazyků, ale také etnickou pestrostí ve sledovaném prostoru. Z nutnosti tak vznikla celá škála komunikačních postupů, řešící problémy s neznalostí či omezenou znalostí jazyků – od gestikulace, mimiky či výkřiků až po vytvoření základního mezinárodního obchodního slovníku. Podle autorova očekávatelného zjištění volili obchodníci k domluvě transakcí nejčastěji němčinu. Písemnou obchodní komunikaci ovlivnili především její původci – duchovní, později střídání městskými písaři. Dominantní postavení ve sledovaných pramenech vrcholného středověku zaujímal latina, ve střeoevropském prostoru pak dálkový obchod ovládla němčina, kterou vlivem politicko-náboženských poměrů v pozdně středověkých Čechách vystřídala čeština. Ve východní Evropě si však svou pozici udržela ruština.

Beata Mozejko zaměřila svou pozornost na polský Gdaňsk, který se po připojení Královských Prus k Polsku zavázal platit komoře polského krále roční rentu. Příjemcem plateb byl

sice panovník, respektive jeho komora, nárok na platby však ve velké míře přenechával prostřednictvím kvitancí příslušníkům šlechty v Královských Prusích. Ti si pak určenou sumu měli sami od gdaňských konšelů vymoci. Tento systém, zdaleka ne bezproblémový, dal vzniknout čilé písemné tripartitní komunikaci mezi královskou kanceláří, městkou radou a šlechtou, kterou autorka analyzovala.

Poselskou síť švýcarských měst sledovala Klára Hübner. S rostoucí potřebou získávání a redistribuce informací síly požadavky na osoby posílů i na zajištění bezpečnosti cest. Rychlost předávání zpráv přitom hrála zásadní roli zejména v době válečných konfliktů. Velikost města a jeho geografická poloha měly rovněž vliv na volbu trasy i na nároky na výkonnost poslů.

Symbolickou komunikaci přiblížili Hana Komárková a David Radek. První stať se věnuje komunikační funkci přísězných formulí při ustavování městských rad a možnostem takového pramene zachytit proměnu městského prostředí či přinést srovnání konfesně a správně odlišných městských celků. Druhý text přibližuje akt zatčení, soudu a popravy významného vřatislavského měšťana, který zradil svou přísahu městu a proti městským zájmům působil ve prospěch centralizačních snah krále Matyáše. Městská rada tímto spektakulárním aktem demonstrovala své postavení v rámci intravilánu, neboť se zasloužila o obnovu řádu a odstranění městského škůdce, rovněž pak tímto skutkem vyslala jasný varovný vzkaz směrem k novému panovníkovi.

Poslední dvojici příspěvků spojuje pohled na komunikaci městských institucí. Michaela Antonín Malaniková na příkladu Brna otevřela problematiku sousedských vazeb. V našem prostředí se jedná o málo zkoumané téma také proto, že k němu existuje jen nevelké množství pramenů; z těch relevantních však autorka vytěžila maximum. Analýze podrobila výnosy městské rady, které upravovaly sousedské vztahy, a celkový obraz doplnila příklady právní praxe – sousedskými spory. Další rovinnu statí tvoří úvaha nad vnímáním institutu sousedství i jeho rolí v sociální kontrole.

Martin Musílek těžil ze svého výzkumu pražských měst za husitských válek a svůj příspěvek tentokrát věnoval vykreslení pozadí rozdělávání majetků „odběhlých“ Pražanů. Podařilo se mu prokázat, že zabavený majetek převzala užší skupina osob etablovaná z nových pražských radních. Na rozdíl od převládajícího mínění nezastává autor názor, že uvolněné majetky znamenaly možnost masového sociálního průniku řemeslníků do řad městské elity. Husitská revoluce podle

něj neproměnila sociální skladbu měst tolik, jak se dosud stále traduje, a uvádí případy, kdy se uprchlí měšťané mohli opět vrátit do města.

Čtenář sborníku *Komunikace ve středověkých městech* ocení bezpochyby jednotlivé studie, celek však na úvodní metodologické vymezení navazuje jen zčásti. Publikace trpí koncepční rozkolísaností, což je ale dáno i šíří tématu. Protože veškeré dochované prameny jsou vždy výsledkem komunikace, jeví se zvolené téma bez bližšího teritoriálního či časového vymezení jako poněkud bezbřehé. Někteří z autorů utíkají od výzkumu vlastní komunikace spíše k popisu fenoménu, o kterých komunikace podává svědectví, čímž sice přináší zajímavé poznatky, ty se však s vymezením knihy míjejí.

MICHAELA KOSAŘOVÁ

Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Bibliografie k moravským královským městům ve středověku a raném novověku (1990–2010)*, Statutární město Brno – Archiv města Brna, Brno 2014

358 s., ISBN 978-80-86736-37-2

Mohlo by se zdát, že v době internetových katalogů a bibliografií s vyhledáváním podle klíčových slov není nutné zpracovávat tematické bibliografie v tištěné podobě. Soupis domácích titulů vztahujících se k moravským královským městům ve středověku a raném novověku za léta 1990–2010, jenž sestavily Hana Jordánková a Ludmila Sulitková, nás přesvědčuje o opaku. Jde o promyšlený a dotažený počín, a to jak s ohledem na celkovou strukturu práce a koncepci jednotlivých hesel, tak na uživatelskou vstřícnost.

Kategorie královských měst je v inkriminovaném období poměrně dynamická, a tudíž vyvstává problém s kritérii výběru. S touto výzvou se autorky vyrovnaly tak, že chronologicky kompletní bibliografii vztahující se k období od středověku do roku 1800 sestavily pro nezpochybnitelných šest lokalit (Brno, Jihlavu, Olomouc, Uherské Hradiště, Uničov a Znojmo). Ke zbylým deseti městům, jež spadala do kategorie královská jen po omezenou dobu (Bzenec, Hodonín, Ivančice, Jemnice, Jevíčko, Litovel, Podivín, Pohořelice, Přerov a Uherský Brod), vypracovaly bibliografii zahrnující pouze období středověku. Toto rozhodnutí sice badatele a badatelky zabývající se urbánními dějinami raného novověku